

Az elbeszélés a Szindbád-történetek közül való; alcíme szerint hősének „negyedik útja”.

Ki ez a Szindbád, és miért utazik?

Hőse „azonosságának” kérdésére Krúdy ezt válaszolta: „... sokáig gyanúsítottak azzal, hogy például Szindbád alakját magamról rajzoltam. Nem, kérem, én egyetlen regényemet sem írtam magamról, mert nem tartom elég érdekesnek a személyemet az olvasók érdeklődésére. Szindbád voltaképpen egy vidéki barátom volt, bizonyos S. S., aki – nekem dolgozott. Nem láttam néha hónapokig, akkor megjelent egy csomó friss történettel a szobában. A jegyzeteit felolvasta kalandjairól, élményeiről, persze néha tódított is az öreg. Ámde a nők körül olyan megfigyelései voltak, amelyeket nem szerezhettek más, mint aki valóban sokat forgolódott a nők körül. – Itt van Szindbád – üzenté néha késő éjszaka, és én felkeltem, hogy történeteit meghallgassam.”

Ez a szöveg azonban, ha jól megnézzük, inkább cáfolja azt, amit állítani látszik. Aki csak valamennyire is otthonos Krúdy stílusában, jól tudja, mennyi fönntartás, leplezés, távolítás, kibúvó, a dolgoknak milyen elbizonytalanítása rejlik egy-egy határozószójában, névmásában, kötőszójában. Amit egyszerű állításként esetleg elhinnénk (hogy „Szindbád egy vidéki barátom volt”), annak hitele iránt a *voltaképpen* legalábbis kétséget kelt; amit Krúdynál *voltaképpen* van, az többnyire a legkevésbé sem biztos. Még gyanúsabb az állítólagos vidéki barát „azonosítása”: *bizonyos S. S.*;

mert miközben meghatározni látszik, igazában még határozatlanabbá teszi a dolgot. „Egy vidéki barát” ebben az általánosságban is konkrétabb személy, mint a határozatlan személyiségét látszólag konkrétabbá tevő, mert megnevező „bizonyos S. S.”; hiszen a megnevezés valójában nem nevez meg semmit, inkább még bizonytalanabbá teszi a „vidéki barát” fogalmát. „Egy vidéki barát” mégiscsak van valahol, a reális, létező személy képzetét kelti; de ha „bizonyos S. S.”-sé minősül át, nyomban rejtélyessé válik, és elvész a vidéki barátok beláthatatlan sokaságában: személyből alliteráló monogrammá lesz. Krúdynam egyébként jellemző fogásai az effajta látszatmeghatározások, melyek a jelentést nem szűkítik, hanem tágítják, s a konkrétabból nem a még konkrétabb, hanem, ellenkezőleg, az általánosabb felé vezetnek. Egyike ez azoknak a fogalmazásbeli „csúsztatásoknak”, amelyekkel a valamelyest valóságosból átsiklik a legendásba és mitikusba.

Az S. S.-sé legendásult „vidéki barát” is, ahelyett, hogy – fölkeltett várakozásunk szerint – „leleplezné” Szindbádot, hamarosan „visszastilizálódik” Szindbáddá. *Friss* történeteket hoz, holott *öreg*; tehát olyan, mint Szindbád, ez az ifjúságát újraélő „őszes úr”. *Megjelenik* a szobában, de ez a „megjelenése” idézetünk utolsó mondatában már *üzenet*, ráadásul *késő éjszaka*. „Itt van Szindbád” – mondja; és most már bizonyára senkinek sem jutna eszébe, hogy a váratlan éjszakai látogatóban holmi „vidéki barátot” keresen. A pillanat, amikor a látogató „megjelenik”, amikor a hangja megszólal, és fölkelti az író, nem más, mint „az ihlet” pillanata, amelyben egy-egy emlék sugallatára egy-egy új Szindbád-történet megszületik; a pillanat, amelyben Szindbád-Krúdy egyszerre „mindenre emlékezik” (lévén Krúdynam általában jellegzetes ihletformája az emlékezés). Amit az imént idézett vallomás (*Mikor az író találkozik regényalakjaival*, 1926) tagadó modorban mond, azt állító modorban a *Szindbád második útja* így fogalmazza meg:

„Szindbád, Szindbád! – mondja a Hang egy éjszakán”, és emlékeztet egy temetőre, toronyra, arcra, havas országútra, kanyargó folyóra, hóba süppedt kisvárosra, alföldi akácosra; Szindbád pedig „az álomtalan álomból felébredve, megdörzsöli a szemét, és nyomban tudja, hogy kire céloz a múltból jövő hang.” Igaza van Szabó Edének: Szindbádban „senki más, ő maga, Krúdy van jelen” (Krúdy Gyula, 1970. 114–115. l.).

A kérdés nem is annyira – életrajzi adatokkal is igazolható – jelenléte, hanem annak mikéntje. Mert annál azért, hogy Krúdy-Szindbád, az egyenlet mégiscsak bonyolultabb; és az író végül mégiscsak joggal tiltakozott az olyasfajta egyszerűsítések ellen, mintha „Szindbád alakját magáról rajzolta volna”. Közelebb járna az igazsághoz, aki azt mondaná, hogy Szindbád alakját magából *teremtette*. Az ő személyéhez, létezésének adatokban rögzíthető életrajzi valóságához hozzá kell adnunk annak emlékezésbeli vetületét, költői lehetőségeinek kibontását, hogy létrejöjjön Szindbádnak (és Rezeda Kázmérnak) az a „kétes azonossága”, amelyből – mert csak félig valóságos, félig pedig imaginárius – az író bármikor kiléphet, visszavonulhat. Alakmása, mint „költői valóság”, immár tőle függetlenül is létezik, tehát magára hagyhatja, kívülről, ironikusan szemlélheti; a vele való képletes azonosságot azonban bármikor realizálhatja is; ezért aztán az alak – Szindbád, Rezeda Kázmér – állandóan az „én vagyok – nem én vagyok” kettős fénytörésében, egyszerre lírai és a lírát ironizáló légkörében mozog. Ezért, ha szokatlanabb is, talán találóbb lenne Szindbádot (és Rezeda Kázmért) nem annyira Krúdy alteregójának, mint inkább metaforájának neveznünk.

Szindbád tehát (metaforikusan) azonos Krúdyval. Hogyan, mennyiben azonos – megfordítva ugyanazt a kérdést – Krúdy Szindbáddal? A legtömörebb válasz ez lehetne: egzisz-

tenciálisan. A nyugalmas bagdadi életéből mindig új meg új kalandokra induló fáradhatatlan hajós és nem kevésbé fáradhatatlan mesélő az *Ezeregyéjszaka* egyik főalakja; azt pedig mind magától Krúdytól, mind a vele foglalkozó tanulmányokból tudjuk, hogy ifjúságának egyik, életre szóló hatású „alapolvasmánya” volt a híres keleti mese- és novella-gyűjtemény. A Szindbáddal való azonosulás a gyermek- és kamaszkor podolini ősidejébe nyúlik vissza: legelőször – játékosan – akkor „mitizálta” magát Krúdy Szindbáddá. Ahogy az *Ifjú években* olvassuk: „... abban az időben diákfiú volt a kolostorban és a kolostor környékén, és a neve Szindbád volt. (Kedves olvasmányából, az *Ezeregyéjszaka* tündérmeséiből választotta magának ezt a nevet, mert abban az időben még közel volt az a kor, midőn a lovagok, költők, színészek és rajongó diákok nevet választottak maguknak...)” Erre az első – döntő – találkozásra, amikor a diák bástyákra, templomok falára, piaci kutakra fölírja, hogy „itt járt Szindbád, a hajós” (hogy majd „őszes úr” korában legyen mit megkeresnie), hosszú, közel két évtizedes „inkubációs idő” következik: Krúdy „mikszáthos” korszaka, amikor más, nyírségi és fővárosi élmények és tapasztalatok kötik le a figyelmét; közben azonban ekkor uralkodó tematikájában is, amelyet „a hanyatló dzsentril világ” címszava alá lehet foglalni, észrevétlenül érik, alakul a Krúdy-figura, aki 1910-ben majd megtalálja a nevét is.

Észrevétlenül érik, mondtuk; de a figyelmesen vizsgálódó szem – Katona Béláé (*Krúdy Gyula pályakezdése*, 1971, 103–104. l.) – észreveszi. „Szindbád alakjában sikerült Krúdynak olyan hőst teremtenie, aki azután pályája végéig erősen lírai jellegű mondanivalójának legfőbb hordozója lett. A kalandos kedvű csodahajós neve csak 1910-ben bukkant fel a Krúdy-novellákban, alakja azonban – egyelőre még jellegtelen nevekben – már régóta ott bujkált Krúdy írásiban. Diákkori novellái közt több olyan is található, amelyek-

nek hőseiben szinte lehetetlen föl nem ismernünk a későbbi Szindbád előképét.”

Ezekben az években és írásokban megy végbe az ezeregyéji-diákkori Szindbád és Krúdy egybeforrása, egybenövése Krúdy-Szindbáddá, a felnövekvő Szindbád-test és forma lassú telítődése Krúdy-lélekkel, a végleges megszületésig. A szindbádi sémák megmaradnak, csak éppen „konvertálódnak”. Az elbeszélés alapfikciója – utazás, kaland – közös; de ami az igazi Szindbádnak a tenger, az Krúdynak a múlt; ami Szindbádnak a kincs, az arany és a drágakő, az Krúdynak a nő és a szerelem; ami Szindbádnál a bagdadi nyugalmas élet megünása és a tenger utáni vágy, az Krúdynál az emlékezés, meg az azt kiváltó – hol „vidéki barátnak”, hol „Hangnak” maszkírozott – asszociációk.

Az persze többnyire nem véletlen, hogy egy kisdíák milyen nevet választ magának, milyen figurához stilizálja hozzá magát, játékban-képzületben kivel azonosul; nem volt véletlen Krúdynál sem: egy kalandos-képzelt fantázia találta meg az alkatahoz legjobban illő fedőnevet. Ugyanúgy nem véletlen az sem, hogy 1910-ben Krúdy visszatalál a választott névhez és mindahhoz, amit ez a név az ő számára jelentett. Minden jel: saját áttételes vallomásai, kutatóinak észlelései arra vallanak, hogy valamiféle válságba jutott; „fáradt ember, aki belefásult pesti hódítóhadjárataiba” – mondja Szabó Ede egy Krúdy-, illetve Rezeda Kázmér-idézet kapcsán. Lehet, hogy megcsömörlött az élettől, és a saját életétől; mint Rezeda Kázmér, ő is „nagyon korán kezdte »a vitorlázást az élet vizein«, csaknem húsz esztendő viszonyosságai álltak mögötte”, és most eljutott abba az életkorba, túl a harmincon, amikor az erre egyáltalán hajlamosak első komoly számvetésükre készülnek a véglegesen beköszöntő férfikor küszöbén. De még sokkal inkább lehet, sőt valószínű, hogy elsősorban mint író jutott zsákutcába: „mikszáthos” modorában (ami persze mégsem mindenestül és egysíkúan csak mikszáthos), úgy érezhette, kiírta magát,

anélkül, hogy igazi eredetiségét megtalálta volna: rutint szerzett, stílust a szó teljes értelmében nem (legföljebb csak tovább lazította a mikszáthi kezdeményeket); s most kezdett végleg beérni benne egy élmény- és tapasztalatanyag, s még inkább egy szemléletmód, amelynek addigi stílusa már nem felelt meg. Mindezt egyébként ő maga mondja el, minden szindbádi áttételében is a legvilágosabban, a „második út” elején. A hajós – olvassuk itt – „volt gazdag, és volt szegény . . . Volt hódítóan egészséges, és volt beteg és szomorú . . . Látott halált, látott születést, esküvőt, házasságtörést és gyilkosságot az erdőben . . . Voltak barátai: gögös nagyurak és bujdosó pénzhamisítók. Egyszer nőrabló volt, máskor otthon ülő családapa. Verekedett verekedőkkel, másnap gyáván meghunyászkodott.” Ennyi, mondhatnánk, az eltelt húsz évnek, az „élet vizein való vitorlázásnak” az eredménye. Erre következik a kulcsfontosságú részlet: „Így múlt Szindbádnak, a hajósnak az élete, amíg végre elérkezett ahhoz az időszakhoz, midőn sem a jelen, sem a jövő már nem izgatta gondolkozásra, álmodozásra, hanem a múlt, a régen elmúlt ifjúsága. Mint a messzi tengereket bejárt hajós, nem találván többé ismeretlen országokat: kifeszíti vitorláját, hogy hazájába visszatérjen – úgy indult el Szindbád keresni az ifjúkori emlékeit. Mintha még egyszer akarná kezdeni élete regényét . . . Mintha új és ismeretlen érzéseket keresne . . .”

Szindbád kézen fogja Krúdy Gyulát, és visszavezeti *házájába* az alkotó képzelet hirtelen kiüresedett „tengeréről”: kapcsolatuk most másodszor is egzisztenciálissá válik: Krúdyt írói léte beállott csődjéből menti ki Szindbád, illetve a Szindbáddal való „azonosulás”: az, hogy ebben a Szindbád-szerepben útra keljen „megkeresni az ifjúkori emlékeit”, és ezzel, mintegy visszamenőleg is, „megmenteni az életét”. Mert ez az élet, úgy, amint volt, minden fordulatosságában is köznapi, érdektelen, egy a sok hasonló közül: anyaga – mondjuk meg nyíltan, bármilyen vakmerőségnek lássék –

nem különösebben értékes, s alig több – ha ugyan több – sablonos diákemlékeknél, nőcsábászoknál, kvaterkázás közben mesélgetett anekdotáknál. De a semmiből mégis lehet valamit csinálni, a kavicsot mégis gyémánttá lehet változtatni, ha ellegendásítjuk, bevonjuk a múlt varázsával, hozzáadjuk a visszahozhatatlanság nosztalgiáját, az ironia fénytörését, a megállt vagy megállított idő mágiáját („Mint-ha századokról századokra semmi sem változnék a magyar vidéki életben. Az emberek kicserélődnek, de ugyanolyanok ülnek helyükbe. Mintha csak egy furcsa tréfa volna a születés, a halál, a menyegző. Az ősök ülnek most is az asztalnál” – olvassuk a *Szindbád és a színésznőben*, és más és más fogalmazásban még számtalanszor Krúdy őszbozotos életművében): – ha hozzáadjuk a szindbádi varázslatot. Egy varjú egy toronyórán: semmi; de ha ez a varjú *ugyanaz*, mint amelyik gyerekkorunkban ült *ugyanannak* a toronymnak azóta is *ugyanúgy* álló óramutatóján: ez már csoda, varázslat, legenda. Ha valaki egy jelentéktelen kisvárosban találkozik egy jelentéktelen ismerőssel, akivel valamikor valamilyen jelentéktelen kis kalandja volt: ez semmi; de ha mindezt belemerítjük az emlékezésbe, akkor sajátos, varázslatos jelentőséget adhatunk neki, mert kapcsolatba hozzuk a minden esetlegest magába ölelő Általánossal, az Idővel, mintegy bevonjuk az idő aranyával, és rejtélyes módon, mulandóságában a mulandóság fölé emeljük: mert „az emlékeket sohasem nyelik el a hullámok, a szél el nem ragadhatja...” Igen: a dolgok, kalandok, nők, szerelmek, szobalányok és grófnék az elragadásukra szőtt tervekkel egyetemben – mindez a maga valóságában sovány semmi; de amikor megszólal a Hang, megmozdul az írói képzelet, s mindezt újra földézi, „magában újra összeadja, kivonja”, tehát amikor elkövetkezik „az életalkotás órája” (ahogy az *Ecetfák pirulásában* nevezi Krúdy): akkor „az idő csendesen összezavarodik, mint a homok”, és a legjelentéktelenebbnek tűnő szavak és gesztusok is magukon túlmutató, utalásszerű jelentő-

séget kapnak, anélkül azonban – és ebben tetőződik a szindbádi bűvölet –, hogy ugyanakkor eredeti arányaik végleg elvesznének: egy gunyorkás mosoly, egy fanyar sóhaj, egy ironikus vagy cinikus szindbádi mozdulat, vagy megjegyzés, búcsúszó, vagy kalaplengetés sejteti velünk, hogy mindez csak a múlt távlatában, az idő perspektívájában, egy eleve reménytelen, tehát eleve ironikusan színezett nosztalgia irizáló fénytörésében – a megidézett múlt csalóka dimenziójával megtoldva – olyan felejthetetlen. De úgy valóban felejthetetlen, még akkor is, ha az „átvarázsolt” anyag önmagában nem sokat ér.

Krúdy tehát 1910 táján „hazatalált”: fölfedezett valamit, ami kivezette válságából, és ráeszméltette addig lappangó igazi természetére. Ne vessük föl itt európai rokonságainak, párhuzamainak (esetleg függőségeinek?) már-már obligát kérdését; érzük be a ténnyel, amely, minden prousti utalás nélkül, Krúdy egzisztenciális helyzetéből, és nem utolsó sorban emlékeinek atmoszférájából is levezethető. Az ő Szindbád-mítoszához nem kell más mintát vagy ösztönzést keresni, mint a gyermekkorában oly mélyen átélt *Ezeregyéjszaka*t. Az ő szindbádi világa – céloztunk rá – még struktúrájában is az *Ezeregyéjszaka* Szindbádjához és történeteire igazodik. De csak addig, amíg véglegesen ki nem alakul. Az első Szindbád-történetek még világos utalással kapcsolódnak a „forráshoz”, ilyesféle fogalmazásban: „Szindbád, az ezeregyéjszakabeli hajós történetünk előtt körülbelül huszonöt esztendővel kis diák volt a határszéli algimnáziumban” (*Első utazás*); „Abban az időben Szindbád, a csodahajós igen szegény volt, elhagyatott, és beesett, sárga arcát többnyire a hold világította meg, amikor Sztambul külvárosában bolyongott” (*Ötödik út*); vagy a témánkul vett, *A hidon* című negyedik út elején: „Szindbád, a hajós, midőn közeledni érezte halálát, elhatározta, hogy még egy utolsó utazásra indul,

mielőtt elhagyná a sztambuli bazárt, ahol egy régi szőnyegen üldögélve, pipáját szívogatta.”

Ezek az utalások aztán lassacskán elmaradnak. Krúdy, miután mítoszát ezzel a „hozzákötéssel” megalapozta, azaz miután írói fikciójának megszerezte a szindbádi leszármazás hitelesítését, az ezeregyéji (nála „sztambuli”) Szindbád helyébe észrevétlenül belopja Krúdy-Szindbádöt; a mítosznak most már nincs szüksége az *Ezeregyéjszaka* kezességére: nagykorúsodott, kezeskedik saját magáért. Szindbádunk fokozatosan elválik ösképétől, s önállóságában hovatovább önmagán, a saját történetén kívül semmi más referenciára nem szorul. A hős utóbb már minden előképre való utalás nélkül szövi tovább a maga sorsát: azt csinál, amit akar – meghal, föltámad, váratlanul fölbukkant, kacsafark-hajzatú fiát tanítja, „megtér”; a puszta neve elég hozzá, hogy biztosítsa újabb viselt dolgainak, esetleg csak lírai tűnődéseinek szerves beletartozását abba a mítoszba, melyet az első Szindbád-kötetek, a *Szindbád ifjúsága* (1911) és a *Szindbád utazása* (1912) alapoztak meg.

A *bídon* e korai Szindbád-novellák közül való, hősének még csak „negyedik útja”. A hajós „még egy utolsó utazásra” indul a sztambuli bazárból; s erre az alapfikcióra háromszor is történik utalás, mielőtt valóban útra kelne „a piros tetők felé, ahol egy folyó szeli keresztül a várost, és a hídról álmódó erdőket látni”. Hogy miért éppen ide indul? Mert „eszébe jutott fiatal korából” – s ezzel megtudjuk egyrészt azt, hogy ez a város a múltban, Szindbád ifjúságában van, másrészt azt, hogy ez a sztambuli szőnyegén pipázó Szindbád nem valamiféle ezeregyéjszakai ifjúságba kíváncsozik vissza, hanem az elbeszélőébe, illetve annak egy ellegendásított változatába.

A város völgyben fekszik, pirosak a háztetői, folyócska szeli át, a folyón barna híd, ódon ívekkel: csupa tipikus

vonás, minden konkrétum nélkül, akárhány más városkára is ráillik, akárcsak a távolban alvó kék erdők, melyeket Szindbád (most már természetesen nem a „sztambuli”) „a híd kőpárkánya mellől álmodozva néz”. Miért? Minden különösebb ok nélkül; csak mert létformája az „álmodozás”, a messzeségbe révedés; ifjúságában így álldogált (a gyakorító igeforma mintegy „prolongálja” a magatartást), „ábrándosan” dákójára támaszkodva a cukrászdában is. Természetesen szerelemből álldogál („mert a cukrásznénak barna szeme volt, barna haja volt”): alak, táj, helyszín fölé máris odalehelődött a nosztalgikus szerelmi vágyakozás-ábrándozás kéesszürke párája. Ez jut „Szindbád” eszébe, ezért kel útra: „a kék erdőket látni a messziségben és a híd lusta ívei alatt serényen utazgató folyót”, vagyis újraélni a régi nosztalgiákat, illetve – pontosabban – kiélni egy nosztalgiát a múlt újraélésével (persze fiktíven: átélni egy sztereotip elemekből személyessé teremtett múltat).

A történet annyi, hogy az „öreg” Szindbád az „A. Marchali” cukrászdában viszontlátja nem ugyan a hajdani Amáliát, hanem annak a mását („igen, csakugyan ő az: Amália, vagy legalábbis a lánya”), és a fiatalasszony nyakba való medaillonjában fölismeri a saját, katonakori arcképét („Az apám képe. Katona korából való képe – mondja a barna kis cukrászné”). Az erotikus ábrándoknak anyáról lányára való átvitele nem egyedülálló Krúdnyál: a Szindbád-novellák olvasója nyomban az „első utazásban” találkozhatott ennek egyik változatával, s a Krúdy-mű alaposabb ismerője számos párhuzamot hozhat későbbi írásaiból is. A lélekbúvár ebből bizonyára sok tanulságot vonhat Krúdy sajátos – nem minden morbiditás nélkül való – erotikájának természetére vonatkozólag; a mi szemünkben azonban az ösztövért „bonyodalom” jelentőségét inkább csökkenti az, hogy az írónál – mondhatni – tipikus. A novellának – általában Krúdy 1910 utáni novelláinak, és különösen a Szindbád-elbeszéléseknek – nem is az a lényege, hogy mi történik bennük (sokban

egyáltalán semmi érdemleges nem történik), hanem „az utazás” a múltba. *À la recherche du temps perdu*, tehetné hozzá, aki csak valamelyest is ismeri Proustot; csakhogy míg Proust már-már görcsösen arra törekszik, hogy az elmúlt időt a *maga valóságos mivoltában* idézze föl, addig Krúdy egy ellegendásított, elábrándosított, szubjektív múltat teremt költészetté. Proust helyei és személyei fiktív voltukban is konkrétak; Krúdyéi konkretizálva is fiktívek.

Figyeljük meg *A bidon* első két bekezdését: a nyitányt. Egyetlen mozzanat sincs benne, amely a helyszínt rögzítené; az, ami rögzíteni *látszik*, inkább általánosít. Az egyetlen konkrétum a cukrászda neve; de mint az effajta nevek Krúdynál általában, a legendás-általános kontextusba illesztve még akkor sem konkretizálnak, ha történetesen valóban léteznek. Azzal, hogy tudjuk a cukrászda nevét, a cukrászda nem reálisabb, hanem meseszerűbb lett. – Egy további megfigyelés: az első két bekezdés nem is úgy van megszerkesztve, hogy benne valami meghatározódjék; ellenkezőleg: a vonások inkább elmosódnak, föloldódnak a stílus hangulati-zenei effektusaiban. Az egész részlet főmotívuma (híd, messzi erdők, folyó) háromszor tér vissza: vele kezdődik az „indulásra” ösztönző emlékezés; vele határozódik meg az „utazás” célja; végül vele, ennek nevében kel útra a hős. Azt lehetne mondani: a híd-erdők-folyó motívum a fő téma, a cukrászné-Szindbád (vagyis a „történet”) a melléktéma. Nem véletlenül lett a novella címe – például *A cukrászné* helyett – *A bidon*. A híd az emlékezés, ábrándozás helye, s a híd ívei alatt elsiető *folyó* éppoly jellegzetes motívuma Krúdynál az emlékezésnek, mint számos más írásában az emlékbeli tájak „múltba-süllyesztésének” a *bó*.

A helyszín megidézése után következik annak „delokalizálása” és „detemporizálása”: nem itt vagy ott, ekkor és ekkor van (s vele együtt a történet is), hanem *valahol* és *valamikor*. Erre szolgál a hosszú harmadik bekezdés. A látszólagosan meghatározott, határozott névelőjű „*a városka*” már

a második mondatban „némely vidéki várossá” távolodik „a hegyek között, völgyben”: valami ködös és megfoghatatlan földrajzi bizonytalanságba; s időben is: századok óta alszik, semmi sem változik benne, toronyórái „olyan időt mutattak, amilyen idő talán soha nincs” – legalábbis nincs másutt, mint magában az íróban, az ő valóságostól független emlékezés-idejében, ebben az órákkal mérhető idő helyett csak hangulatokkal észlelhető „tartamban”. Amelyben jelen és múlt – alig némi elmozdulással – egybekopírozódik, legalábbis egy csalóka „mintha” erejéig. Megszólal „valahol” egy trombita: egyszerre az elbeszélés álkonkrét délutánjában meg a rámásolt múltban, és rá a „mai” Szindbád mintha azonosulna a hajdanival: „sétapálcáját, mint egy kardot, hóna alá kapta, és bokázó, friss lépésekkel indult most már az A. Marchali-féle cukrászbolt felé, mint egykor hajdanán”. Már nem is meglepő ezek után a varázslat betetőzése: „És a kassza mellett a piros függöny mintegy varázsszóra szétnyílt, és Amália fekete kötényben, kezében kávéscsészével a cukrászboltba lépett.”

Mi már tudjuk, hogy nem Amália, csak a lánya; a múlt mégsem ismételhető meg: földidéző és földidézett közt kitörülhetetlenül ott van a kettejüket elválasztó „objektív idő”. Szindbád *tebát* elbúcsúzik (s ebben a *tebát*-ban az egész kudarc benne van), visszamegy a hídra; és a novella zárul azzal, amivel kezdődött, visszahozva fő témáját: „... a régi hídra ment, ahonnan sokáig elgondolkozva nézte az alkonyatban álmodozó messzi erdőségeket. A folyó fűgén futott a híd álmos ívei alatt.” Amália helyett ennyi marad: az emlékezés és a „folyó”, mely egyszerre jelképe a múltó idónek is, és analógiája hullámverésével az emlékezés belső ritmusának is.